

עומקא דפרשה

- שער הציור
- קבורת דור המבול
- תגובות

- קבורה בקומות
- נגדר חיוב קבורה
- פתיחת קבר ערל

פר' חיי שרה – בענייני קבורה

כס"ד ערש"ק כ"ה מרהשון תשע"ט

נגדר חיוב קבורה וביום המיתה

הרב יצחק שעי

בגמ' בסנהדרין ילפינן שיש דין לקבור את המת ביום שנפטר, וילפינן מלא תלין נבלתו על העץ קבור תקברנו ביום ההוא, ודרשינן שאינו דין רק בהרוגי ב"ד אלא בכל המתים, ויש בזה גם לאו של לאו תלין, וגם עשה של קבור תקברנו. ובשו"ת שאגת אריה החדשות (שאלה ו' ס"ב) הסתפק אם עברו או נאנסו ולא קברו את המת ביום מותו, אם עוברין עליו מכאן ואילך בכל לילה ולילה בלאו דלא תלין, וכן אם עוברין עליו על כל יום ויום בעשה דקבור תקברנו ביום ההוא, או דלמא אין עוברין עליו אלא ביום הראשון בלבד.

ומוכיח דעובר עליו על כל לילה ולילה, וראיה לדבר מהא דאמרין בבב"מ (ק"י) גבי הלאו דלא תלין פעולת שכיר, דמדכתב רחמנא עד בוקר, ילפינן דאינו עובר אלא בוקר ראשון בלבד, ומכאן ואילך אינו עובר אלא בכל תשעה כדאמרין במשלי, אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתו ויש אתך. טעמא דכתב רחמנא עד בוקר הא לאו הכי הו"א דעובר על לא תלין פעולת שכיר אתך על כל לילה ולילה, משום הכי כתב רחמנא עד בוקר ללמד שאינו עובר אלא על בוקר ראשון בלבד. והכא גבי לא תלין דקבורה דלא מיעט רחמנא עד בוקר ש"מ דעובר על לא תלין כל לילה ולילה עד הקבורה. ועדיין יש להסתפק אולי רק בלאו עובר כל יום ויום אבל בעשה אינו עובר אלא ביום הראשון ומוכיח השא"ג שגם בעשה עוברין בכל יום, ע"ש ראייתו. ויש לעיין בגדר הדין אמאי באמת בלא תלין פעולת שכיר אינו עובר אלא לילה אחד, ובלא תלין דמת עובר בכל יום ויום, ומהו גדר הדין בזה.

ונראה דיש לחקור במצוות הקבורה, האם מצוות התורה הוא על המעשה והפעולה של הקבורה, או דהמעשה הוא רק היכ"ת אבל עיקר המצוה הוא התוצאה והמצב שהמת קבור, וכן גבי כל תלין פעולת שכיר, האם המצווה היא פעולת תשלום השכר, או המצב שהחוב כלפי הפועל משולם. ונפק"מ בהבנת גדר הדין של 'בו ביום', אם החיוב הוא העשייה והפעולה, א"כ הגדר בדין זמן 'בו ביום' הוא מגדרי זמן המצוה, שהזמן שנקבע לעשיית המצוה הוא בו ביום, ואחר שעבר היום כבר בטל זמן המצוה, ואינו עובר יותר על הזמן, אבל אם המצוה היא התוצאה, א"כ בהכרח שקביעת זמן 'בו ביום' הוא רק כדי לזרז את התוצאה, וא"כ גם למחרת יש ענין להגיע לתוצאה הנרצית באותו יום.

ויש לומר דבזה שאני כל תלין דמת, מבטל תלין דקבורה, דבכל תלין דקבורה עיקר המצוה היא התוצאה והמצב שהמת קבור, דאין כבוד המת תלוי בעצם הפעולה של הקבורה אלא במצב שהוא קבור, ולכן מה שנצטוו לקבור בו ביום הוא אינו רק ביום הראשון, אלא בכל הימים, דבמבחן התוצאה אין נפק"מ בין היום הראשון לשני, ומה שנצטוו בו ביום הוא כדי לזרז את המצב, ולכן גם ביום השני כן, אבל בכל תלין פעולת שכיר המצוה היא עצם פעולת התשלום, ולכן הדין 'בו ביום' הוא מגדרי זמן המצוה, ואחר שעבר הזמן אין ענין ביום השני דווקא (רק מדין כל תשאה, שהוא ענין מוסרי).

ובזה יבואר דעת כמה אחרונים שנקטו דמי ששילם לפועל לפני העבודה לא קיים מצות בימום תתן שכרו, ואם ענין התשלום הוא שלא יהיה חוב כלפי הפועל מה איכפ"ל ששילם לו מראש, אדרבה הרי בכה"ג לא נוצר חוב לפועל כלל, אבל אם זה דין במעשה המצוה ניחא, דקיום מצוות תשלום הוא רק לאחר שנוצר חוב. וכן יובן הדין שאם הפועל לא תבעו אינו עובר עליו, ואם זה דין שלא יהיה חוב מאי נפק"מ, אבל אם זה דין תשלום אפש"ל שצורת המעשה תשלום היא אחר התיבעה.

משא"כ במת שיעקר הדין שיהיה קבור, ואפשר לבאר בזה הא דמצינו שקוברין מת ביו"ט שני ע"י עממין, ואם המצוה היא עצם הקבורה איך נותנים את המצוה לגוי, אלא אם המצוה היא עצם המצב שהוא קבור, א"ש דהתוצאה מתקיימת גם בהכי, אבל דבעלמא אינו כבודו של מת שיתעסקו בו עממין וביו"ט שני הקילו שלא יסריח.

והנה הרמב"ם בריש ספר המצוות השיג על הסמ"ג שמנה את הקבורה כמצות עשה, והרמב"ן שם תמה עליו המשך בעמ' 4

בדין קבורה בקומות

הרב גד ליכט

בשנים האחרונות מחמת חוסר מקום באר"י החלו לקבור בכמה מקומות (כולל הר המנוחות) בקבורה בקומות, ומצוי בג' אופנים: א. קבורה מרפסות - שהוציאו ממדרון ההר מרפסת על עמודים ומילאו אותה באדמה. ב. קבורה בקומות - בנין עם כמה קומות, כל קומה ממלאים בעפר בגובה של מטר וחצי, ושם קוברים. ג. קבורה בכוכים - מבנה על הארץ המחולק לטורים, ובכל טור ישנם מספר תאים מבטון זה ע"ג זה [כעין מגירות], ומכניסים את המת מצד התא כשרק בתחתיתו יש מעט עפר, ולפי הידוע לא ממלאים את התא בעפר, אלא שמים מהצדדים שני שקי עפר סגורים (שירקיבו עם הזמן). [הלשון כוכין הינה לשון מושאלת ואינה דומה לכוכין שהוזכרו בגמ' כדלק].

הנדונים שיש לברר הם: א. האם קבורה צריכה להיות דוקא בעומק האדמה. ב. בגמ' מוזכר "קבר בנין" או "קברות בבנין" ויש לברר אם זו הוכחה ששייך קבר בבנין. ג. האם יש ראייה מזרעים ומקואות דמצינו שגם ע"ג גג שתחתיו אייר נחשב מחובר להרקע. ד. האם בקבורה בקומות יש איסור משום חוקות העמים. ה. גם אם ישנם המתירים מן הדין, יש לדון מצד שינוי המנהג. ו. בביה"ק שקוברים באופן אסור האם יש חסרון גם לקבורים בקרקע כדין וכמנהג. ז. בקבורה בכוכין אין די עפר וממילא הרקבון איטי. ח. קבורת צדיק אצל רשע.

ונקדים שאין בכתוב כאן פסק להל' גם אם קיימת נטיה לצד אחד, אלא המטרה להציע בקצרה את הנדונים, וכאן נביא בקיצור את ברירן ה' הנדונים הראשונים. [וכבר הכריעו גאוני הדור שאין זו קבורה, כ"כ בקובץ תשובות ח"א יו"ד סד, מנח"י ח"י קמב, דברי יציב ח"ו עמ' קנב, תשוה"ג ח"ו רכג, ועוד, ואכ"מ להאריך בצינונים].

גידון א': בסנהדרין דף מו מבואר איסור הלנת המת, דהיינו בלי קבורה (רמב"ן ורבינו יונה), ויש מהראשונים דס"ל שעוברים גם בעשה של קבור תקברנו. וכך שיטת רה"פ שזו מצוה מהתורה (כמו שליטת בשד"ח כללים מע' ק, לא) וכ"פ בטוש"ע יו"ד סי' שס"ב.

ובגמ' שם איבעיא להו אם קבורה משום בזיונה הוא או משום כפרה, והנפק"מ כשיש בזיון וא"צ כפרה. וכ' הרא"ש דלא איפשיטא וכ"כ הרמב"ן והרדב"ז. ובטוש"ע סו"ס שמח ור"ס שסב נפסק שקבורה דאורייתא, ופסקו את האבעיא לחומרא. והיינו דהוי ספק דאורייתא. ואמנם ביד רמה (מז). כ' שהספק נפטר לצד של בזיונה, אך מכל הראשונים הנ"ל מבואר לא כן, ועוד שהתוס' כ' דטעם של כפרה הוא לכו"ע והאיבעיא היא רק אם יש גם בזיונה.

והנה רש"י פ' משום כפרה, **כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות**, וכ"כ הר"ן והנמ"י במשנה [עיי"ש בלשונו] "נתכפר לו במיתתו ובזיונו של קבורה שהוא חבט הקבר להורידו בתחתיות". וכיון דספיקא דאורייתא לחומרא א"כ עיקר הקבורה היא מצד ההשפלה וההורדה למטה בתחתיות, ועפ"ז כ' האחרונים (שו"ת אב החכמה, ושו"ת דודאי השדה סי' ל) שאם המת יהיה מונח בכותל למעלה על הקרקע ולא בתחתיות למטה בארץ אין לו כפרה בקבורה זו.

אמנם צריך להדגיש שבקבורה דכוכין המבוארת במשנה ג"כ התקיים ענין זה, על אף שהיו מניחים את המת בכוכן הנמצא בגובה האדם ולא עמוק בארץ, שכ' בחי' הר"ן בסוגיא "הכונה בקבורה קרקע, מפני שהיא תכלית הענין שאין לך גניזה גדולה ממנה וכן היה מנהג התלמוד בקבורה בכוכין". ובהמשך כ' "והך כפרה דאמרין שקבורת הקרקע היא המכפרת, היינו משום שמינימין, אותו בתחתיות ארץ, והיא הכנעה גדולה שבהיותו חי היה מושל כל מיני הבע"ח". ונראה ככוונתו דכל פעולה הנחשבת הכנסה בתוך קרקע הארץ נחשבת כגניזה גדולה והכנעה, דלוקחים את האדם שהיה השולט בבריאה ומכניסים אותו בתוך אדמת העולם ולכן שוים בזה כוכים לקרקע חפורה, שבתרומתו מוכנס לקרקע עולם ומתקיימת הגניזה וההכנעה הגדולה, משא"כ בקרקע מעל האדמה דאע"פ שהמת סגור במקום מוסתר, אבל אין רק ענין לגנוז, אלא צריך לעשות גניזה המראה על הכנעה, וכל עוד לא מוכנס בתוך קרקע לא מתקיימת תכלית הקבורה שהיא כפרתו.

המשך בעמ' 2

פתיחת קבר ערל כדי למולו

הרב אביגדור משה מס

בדין קבורה בקומות

המשך מעמ' 1

ולכן בכל אופן שהוא מוכנס לתוך קרקע עולם המחוברת לקרקע וחשיב כמוטמן מתקיימת תכלית קבורתו וכנ"ל, וא"ש מ"ש בתוספתא דאהלות (יז), שקוברים מת בתוך קבר חצוב בשן סלע שנמצא מעל הקרקע, שזה דומה ממש להר הנמצא מעל הקרקע שבחפירה בתוכו מתקיימת מצות קבורה, וא"ש גם המשנה באהלות (מובא בכתובות כ:): שהיו קוברים בתל ע"פ האדמה.

נידון ב': לגבי לשונות הסוגיא בסנהדרין מ: שהיו קוברים ב"קבר בנין", וכן במו"ק (ח:): שאין חופרין במועד "קברות בבנין", הנה הראשונים מפרשים שקבר בנין אין הכוונה בנין שקוברים בתוכו, אלא בנין הבנוי ע"ג האדמה [כעין מצבה], והמת מונח בתוך האדמה. ש"כ הרמב"ן בתורת האדם (שער הקבורה) וז"ל "שכן דרך הקברות חופרין חפירה גדולה עמוקה ורחבה בקרקע ובונים לו כותל בנין, כדתינין בכל מקום חפירה בקברות... אבל מה שאמרו קברות בנין כלומר שעושים לו כותלי בנין פעמים שמגביהים הכתלים מעל הארץ הרבה...". וכ"מ ברא"ש (סנהדרין סי' ג') שהוסיף בהעקתקת לשון הגמ' "בקבר בנין עסקינן אבל בקבר בחפירה **דליכא עליה בנין** לא איתסר, דקרקע עולם הוא".

וביד רמ"ה שם כ' "ואוקי בקבר בנין שחפר קבר בקרקע ואח"כ ציפה תוכו בנין ונמצא המת נקבר בתוך הבנין דאיתסר להו הנהו אבנים בתלוש בשעת הזמנה וקבורה". וכע"ז כ' הר"ן במו"ק "כוכין בחפירה קברות בבנין ואע"ג דאשכחן חפירת בקברות איכא למימר דה"ק אין חופרין כוכין ואין בונין קברות, בחפירה שיחפור...".

ואדרבה מוכח מפירושם דס"ל שדוקא בתוך הקרקע חשוב קבורה, ולא בתוך הבנין. [והגם שבשו"ע בסימן ס"ד כתב סתם קבר של בנין, ולא פירש באיזה אופן מדובר, ע"כ צריך לנקוט בלשונו הסתומה כפי מה שפירשו הראשונים, וכ"כ בערוה"ש].

ומ"ש רש"י בסנהדרין שם "בקבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע" פירשו כוונתו דהיינו שהקבורה היא בקרקע אלא שמעל הקרקע בנו מצבה, דכך מוכרח מלשון הברייתא שעליה מוסב פירושו, "החוצב קבר לאביו" ולא שייך לשון חוצב בקבר שבבנין, וגם מלשון רש"י (בעמ' הבא שם) "נפש, בנין שעל הקבר" דמשמע שיש קבר ויש בנין עליו. [ובשי' הרמב"ם א"א להארץ כאן, אך עכ"פ מוכרח בשיטתו כנ"ל שקבר בנין הינו הקבר שבונין על הקבר והוא הנפש, וכ"ד המאירי בסנהדרין מ:].

והאחרונים הוכיחו מהגהות אשר"י במו"ק שהקובר בתוך בנין הבנוי על הארץ לא קיים מצות קבורה (עיין בית יצחק תשו' קסא).

נידון ג': מצינו בעפר הנמצא על הגג שיש לו דין מחובר עיין רמב"ם ביכורים פ"ב ה"ט ומעשר פ"א ה"א וכ"כ בשו"ת הרא"ש כלל ב' ד' ונפסק ביו"ד רצד סכ"ו, וכן לענין מקוה כמבואר ברמ"א י"ד רא ס"ז שמוותר לעשות מקוה על הגג. והיו שרצו לומר שא"כ גם עפר הנמצא ע"ג בנין אפשר יהיה לקבור בתוכו דהרי מוכח מהג"ל שחשיב כמחובר.

ויש להעיר דנהי שבזרעים ובמקואות מצינו כה"ג, אבל מדוע רוב הראשונים (הנ"ל) מיאנו לבאר הגמ' דקבר בנין שקברו בתוך הבנין עצמו. ופשוט מלפירושם שא"א לקבור בתוך הבנין, גם על עפר שנמצא על הבנין א"א לקבור בו. וע"כ דחלק מקבורה שעפר ע"ג בנין לא חשיב כקרקע, ויתכן דהוא מצד מש"ג בנידון א' שבקבורה בבנין לא מתקיימת כפרת הקבורה דבעי להשפילו ולהורידו בתחתיות. [ועוד יתכן לחלק בין מקוה לקבורה עפ"י האג"מ י"ד ח"ג סי' קמב ע"ש].

נידון ד': אם בקבורה בקומות יש איסור מכח חוקות העמים, שכך נהגו הגויים לקבור מאות שנים. במנח"י ח"י סי' קכב הביא לאסור מטעם זה, ובשו"ת אב לחמה כ' וז"ל "כי דבר זה למדו ישראל ממנהגי העמים שעושים כן ואינו נכון ואסור לישראל לעשות כן, לא מצד האיסור דבחקתייהם לא תלכו דכבר כתב הב"ח ביו"ד ס"סי' קעח דלשון ובחקתייהם לא תלכו, לא משמע אלא שרוצה להתדמות ולנהוג כמותם שנראה שמודה לדתם, אבל מי שאין דעתו להתדמות להם אלא שעושה כן מפני סיבה אחרת דבר זה לא אסרה התורה, ולא קאי הלאו בכה"ג, וגם בשו"ת דודאי השדה דן בזה ומשמע שמיקל אע"ג שהש"ך פליג בזה ע"ש.

נידון ה': אם יש כאן שינוי מהמנהג המקובל בכל הדורות, הנה בשו"ת דודאי השדה סי' ל' כותב בזה דברים קשים [ומזכירו מרן הגריש"א בקובץ תשובות יו"ד סד], וז"ל: "דהך מנהג דמתים הוא חמור משאר מנהג... מוכח דמנהג שנהגו גבי מתים הוא חמור טפי שאפילו הקב"ה הסכים על ידו, והטעם י"ל בזה דכל מת שנעשה אצלו איזה שינוי משאר מתים, דשם פוקדים עליו תיכף בב"ד של מעלה למה נשתנה זה משאר מתים ומעיינים טפי בדינו [ועי' כה"ג בשו"ת בית שלמה ח"ב יו"ד סי' רכז ובשו"ת פרי השדה ח"א סימן מח]... רק שיוכל לגרום פורענות ועונש להמת אם משנים אצלו מנהג שאר מתי ישראל" וכן מובא בשם בית לחם יהודה בסי' שנב ששינוי במנהג המתים הוא סכנה לחיים ר"ל.

א. הנה פסק השו"ע (ביו"ד סי' רס"ג ס"ה), תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה מלין אותו על קברו. ובבית יוסף הביא ג' טעמים לזה, חדא מהכלבו ואבודרהם שחרפה היא לו, ובשם רב נחשון גאון הרא"ש ורבינו ירוחם בשם רבינו הגרשוני, שהוא בכדי שירחמו עליו מן השמים ויחיה בתחיית המתים וכו', ובשם הג' מימוניות הוא משום תקנת הפושעים, דאמר' בב"ר שהקב"ה מעביר את הערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו ונותנה על פושעי ישראל, ע"ש.

ב. ויל"ע היכא ששכחו למולו וכבר קברוהו, אם שרי לפתוח קברו כדי למולו, או דילמא אסור כמש"כ השו"ע (ביו"ד סי' ס"ג ס"ז), שאסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל, ואף לצורך מילתו לא שנא. ואשכחן בזה ג' שיטות באחרונים.

שיטת הבכור שור (בסנהדרין מז:): והביאו בהג' רע"א שם ובערוך השולחן שם (סי' י"ז) דשרי, וז"ל: נשאלתי תנוק שמת קודם ח' ימים ושכחו למולו וקברוהו וכו' נראה לי דיש לפתוח הקבר בשביל כך, אע"ג דק"ל דאין פותחין הקבר, הא כתב הטור דאם הוא לכבודו כגון ההעלותו לא"י או להניחו אצל אבותיו שרי וכו', ולהקבר בערלה שמאוסה שנתגנו בה הרשעים וכו' שהיא חרפה לו פשיטא שניחא לו להמת להסיר חרפתו ממנו. ואע"ג דלטעם אחר שמולין את הנפל מפני הרשעים שלא ילובשו בערלתו א"כ י"ל שאין לבזות מת זה בשביל תקנות אחרות מ"מ מסתברא דתרווייהו טעמי איתנהו ולא פליגי אהדדי. ותו דבקטן ליכא חששא כולי האי בפתיחת קברו דאמר' בס' ש"ס"ג הטעם מפני שחרד וסבר דלדינא מתבעי והרי עדיין לא חטא, עכ"ל.

וכן פסק בכנסת יחזקאל (להגר"י קצנבלוג, סי' מ"ד, והביאו בבאר היטב שם) לחטוט קברו ולמולו, והוכיח מהא דפסק החוות יאיר בשם עבודת הגרשוני שקטן שקברוהו בלא מלבוש א' מן המנהג לתכריכי המתים, פותחין קברו להלבישו מה שחסר. ואם בשביל חסרון מלבוש שאינו רק לנוי, כ"ש בשביל שיזכרוהו וירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים.

וכן משמע דס"ל למאיר נתיבים (להגר"מ מרגליות סי' ס"ז, והביאו בפתחי תשובה שם), דנשאל שם בענין נפל שנקבר על יד אמו ושכחו למולו, וע"ז פסק שאין לפתוח הקבר וטעמיה משום שלא התיר הכנסת יחזקאל אלא בקטן דליכא חרדת הדין אבל הכא איכא חרדת הדין גבי אמו, ובפרט שמילת נפלים אינה אלא מנהג ואין לדחות איסור פתיחת הקבר משום מנהג. ומשמע דהיכא שנקבר הקטן לבד לא פליג על הכנסת יחזקאל דשרי לפתוח קברו למולו.

אבל בנודע ביהודה (ביו"ד תניינא סי' קס"ד) פסק, שאם הוא תיכף סמוך לקבורתו יש לפתוח הקבר, אבל אם הוא איזה ימים אחר מותו אין לפתוח הקבר. וטעמיה דאע"ג דשייך חרדת הדין אף בקטן בן שנה או שתים שלא הגיע לכלל דעת ולא שייך בו עשיית מצוות ועבירות, משום מעשיו בגלגול ראשון, מ"מ מהאי טעמא אין לאסור לפתוח קברו כיון דהערלה היא חרפה לו. אך מ"מ איכא למיחש לניווול, וזה איכא אף בקטן כי הוא נוגע אף לחיים שרואין סוף האדם לניווול כזה, אלא דזה לא שייך תיכף סמוך לקבורתו שהרי ודאי עדיין לא נתנוול. ומשו"ה אחר כמה ימים אין לפתוח הקבר שלא לראות בניווול.

ובחתם סופר אשכחן שיטת שלישית בזה. דכתב (ח"ח תשו' נ"המהדו' מכון ח"ס), שאם נולד תוך ח' חדשים טוב להסיר ערלתו אע"ג שכבר נקבר, כיון שעיקר קבורתו אינה אלא מנהג משום אל תטוש אף מדינא אין מצווה לקבור נפלים, וא"כ לא שייך ביה לא חרדה ולא בזיוני, אבל אם הוא אינו נפל דהיינו שנולד לחודש התשיעי, לא פותחין קברו כיון שקבורתו מדאורייתא.

ג. **ומפלוגתייהו** נפקא מינה עוד לענין ערל גדול שמת, שגם אותו מלין קודם קבורה כמש"כ הש"ך (שם) דה"ה הגיע לבן שמונה אלא שלא נימול בחייו מחמת איזה סיבה, היכא ששכחו וקברוהו בעוד ערלתו עליו, אם פותחין קברו למולו.

דלשיטת הבכור שור והנודע ביהודה שהתירו לפתוח קבר נפל כיון שהוא לכבודו, א"כ ה"ה נמי בגדול דפותחין כיון דלכבודו הוא, ואדרבא בגדול חרפה היא טפי שהיא לו מזכרת עוון על שביטל מצוותו. [ואע"ג דבבכור שור מסיים ותו דבקטן ליכא חרדת הדין, מ"מ משמע דתרי טעמי נינהו ובחד מינייהו סגי להתיר]. אלא דלכבוד שור היינו אפי' אחר כמה ימים כיון דאף לניווול לא חייש, אבל לנודע ביהודה היינו דוקא תיכף סמוך לקבורתו, כיון דחייש לניווול.

אבל לשיטת הכנסת יחזקאל והמאיר נתיבים דהתירו בנפל משום דבקטן ליכא חרדת הדין, א"כ בגדול דאיכא חרדת הדין לא התירו, וא"כ בגדול יהא אסור לפתוח קברו. וכן לחתם סופר דלא התיר אלא בגולד בחודש השמיני כיון שאין קבורתו מדינא א"כ פשיטא דלשיטתו בגדול אסור, דודאי קבורתו מדינא.

הדברים כאן הובאו בקיצור, המעוניין במאמר המלא, וכן מאמרים נוספים בענין, יוכל לקבלם בכתובת: 5711744@gmail.com

שער הליון

קבורה מדאורייתא או מדרבנן

נחלקו הראשונים אם מצות קבורת המת היא מדאורייתא או מדרבנן. הבה"ג (לד-לו) מנה קבורת מתים ונחום אבלים וביקור חולים במנין המצוות עשה. והסמ"ג, כללה במצות והלכת בדרכיו. וכע"ז שי' הסמ"ק (מח) שיש מ"ע לקבור מתים, מדכתיב המעשה אשר יעשון, וכ' דיש מוכיחים מזהלכת בדרכיו ומצינו שהקב"ה קבר משה רבינו.

והחינוך (תקלז) כתב שהיא בכלל המצוה שנאמרה בתלוי **"כי קבור תקברנו"**. ומקור דבריו בסהמ"צ לרמב"ם (מ"ע רלא). [וכ"מ בהל' אבל פי"ב ה"א "שהקבורה מצוה שנא' כי קבור תקברנו"]. וכ"ז הרמב"ן (בהשגות לסה"מ שורש א'). [ועי' חת"ס (יו"ד סי' שמא) דאיסור קבורת רשע אצל צדיק הוא הלל"מ].

אך הר"ח (סנהדרין מז רע"א) כ' מצוה זו **מדרבנן** היא. וכן נקט הרמב"ם בהל' אבל, וכ' (ידא) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת, ולהכניס הכלה וללות האורחים, ולעסוק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור... אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך וכו'. כלומר דחיוב המצוה מדרבנן, אלא שיש בקיומה מ"ע דואהבת לרעך כמוך. וכ"כ הכל בו (קיד) והאר"ח (ח"ג הל' אבל יא).

וכן בשורשים שבסה"מ (ב) השיג על הבה"ג שמנה קבורת מתים. ובאמת הרמב"ן תמה דהרי גם הר"מ מודה שהיא מ"ע כדכ' במ"ע רלא, וכ' דשמת קבורת קרובים מדאורייתא ומתים דעלמא מדרבנן.

הטעם שאין מברכים על הקבורה [לש' שהיא מ"ע], כ' הדברי מליכאל (ח"ה קה) או מפני שהיא ענף מגמ"ח שאין מברכים ע"ז (עי' באבדרהם בהל' ברכת המצות) או מפני הכלל שכל עשה צער לחבירו אין מברכים. ובאגרו"מ (יו"ד ח"א רטוד) כ' הטעם שאין מברכים על מצוה דפורעניות.

מקור המצוה

בפר' כי תצא (כא,כג) כתיב לא תליו נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא. וכתב החינוך (תקלז) שהיא מצות קבורה לנהרג על פי"ד וכן לכל מת. ובדיני המצוה הביא **"גם בכלל המצוה לקבור כל מת מישראל ביום מותו**, ומפני כן יקראו ז"ל המת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו מת מצוה, כלומר שמצוה על הכל לקבורו מצד הציווי הזה".

וא"י בסנהדרין (מו): אמר רבי יוחנן משום רשב"י רמז לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבור תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה. [ומהגמ' משמע שהיא אסמכתא, ויש שהביאו ראהי מכאן שאינה מה"ת, אכן "מ שכ"ז רק ל"ב"ב שם, עי' לח"מ הל' אבל רפי"ב, ועי' שו"ת הרדב"ז סי' תשפ].

וכתיב בפר' יתרו (יחכ), והזהרתה אתהם את החוקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה. ודרשו בה. ודרשו מ (ל:) אשר ילכו - זה ביקור חולים, **בה - זו קבורה**. [וכ"ה בב"ק ק.]. וביאר המהרש"א (סד"ה והודעת) את משמעות הדרשא מ"בה", שהמתעסק במצות קבורת המת, אין תכלית עשייתה רק 'בה', כי אינו מצפה לתשלום גמול, והוא חסד של אמת משא"כ בשאר גמ"ח. ועי"ש בגמ' דאע"פ שקבורה בכלל גמ"ח, צריך לדרשה מיוחדת לזקן ואינו לפי כבודו דמצד גמ"ח פטור, ומ"מ מחוייב משום הך ילפי'.

ובסמ"ק (מח) נראה שהיתה לו גי' אחרת בגמ' הנ"ל, שכ' לקבור מתים דכתיב ואת המעשה אשר יעשון, ודרשו רבותינו **זה בית החיים**.

גדר המצוה

במקור ברוך (סי' לג) חקר אם מצות קבורה היא מצוה במעשה הקבורה, או שהמת יהיה קבור. ונפק"מ במת שהוציאוהו מקברו, אם יש מצוה לחזור ולקבורו.

ועי' מנ"ח (קמוה) שדן אם לאחר קבורת המת נחשב שנעשה מצוותו, ובגיליוני אבי עזרי על המנ"ח כתב שמצות קבורה היא **מצוה הנמשכת** בכל רגע שהיא קבור, וממילא ל"ש בזה נעשית מצותו.

וכ"כ באבן ישראל (פסוה"מ פי"ט) בשם לפלגות ראובן (לגרז"ר בענגיס) שבקבורה אין המצוה מעשה הקבורה, אלא המצוה היא שיהיה קבור, ואם יתגלה מעצמו ג"כ איכא מצות קבורה לחזור ולקבורו.

ועי' נוב"י (קמא יו"ד צ) דלא שייך בזה נעשה מצותו, דהמצוה דקבורת המת אינה משום איסור דידיה, אלא מצוה בפנ"ע משום בזיונו. [אמנם יעוי' בבית האוצר (ח"א כא) שהק' ל"ל קרא תיפול"ש שאסור בהנאה ולכן טעון קבורה, ותי' שעבד מת מותר בהנאה, ולפ"ז הקבורה משום איסור].

עי' בשאג"א (חדשות סי' ו) שמעיקר הדין, מי שמת ביום צריך לקבורו קודם הלילה כדי שלא לעבור עליו בעשה. וכ"כ הרש"ש (סנהדרין מו): שבאיסור הלנת המת עוברים כשעבר עליו כל הלילה, דהיינו בעה"ש, כמו בקדשים ובשכיר. אבל בעשה של כי קבור תקברנו **ביום ההוא**, עובר בשקה"ח.

אך בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' שיא) כ' שהמ"ע קבור תקברנו היא רק בהרוגי פי"ד, אבל לגבי מלין את מתו יש רק ל"ת.

שער הליון

טעם הקבורה

בסנהדרין (מו): איבעיא להו קבורה משום בזיונא או משום כפרה. ופירש"י משום בזיונא, שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע. או כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו, שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות. ומבואר שם בגמ' [ובתוס'] דהבזיון הוא לקרוביו. ועי' תוס'.

הכלבו (קיד פ"ב) הביא בשם בעל המלמד ז"ל ששאל למה החמירה תורה בטומאת מת שטמא שבעה ימים כאלו מגע המת דבר מרוחק, והלא קבורת מת מצוה גדולה, ומת מצוה דוחה שאר מצוות. וביאר שחשיבות מצות קבורה היא מב' טעמים. הא' מצד **דוחת הטוב** לגוף שהנפש גרה בו, וכשם שאדם מצטער על חורבן ביתו, כך קשה לנפש כשתראה את הגוף מתבזה, וע"ז אמרו קשה רמה למת כמחט בבשר חי. ולכן נעשית הקבורה בכבוד כתשמישי קדושה שנגזין. [מלבד מה שקרובי המת מוצאין נחמה בכבוד]. והטעם הב' והוא העיקרי, מפני **האמונה בתחיית המתים**, ולכן בונים לו בית ומלבישים אותו, (עי' בירוש' כתובות יג, גר"ש צוה שיתנו בידו מקלו וילבישוהו בגדים לבנים שיהא מוכן לתחה"מ), ונקבר אצל אבותיו ומשפחתו שבעתיד יקום עימם. [וזו טעם הטומאה כדי שלא יתעה האדם ברוב הכבוד הנעשה למת ויחשוב שהעיקר בגוף ולא בנפש הנשארת].

עוד טעם מבואר עפ"י המדרש (ב"ר כ"י) בפס' "עד שובך אל האדמה", א"ל [הקב"ה] קומץ עפר של אדמה שנבראת ממנו לא גזול בידך, כי עפר אתה ואל עפר תשוב. וביאר הכלי חמדה (חיי שרה) שהאדם נברא מהאדמה לתקנה ולזככה, וכיון שחוטא האדם ואינו מתקן את העפר הרי עליו לשוב אל האדמה.

ועי' בפל' המלבי"ם פר' ויחי (ג,ב) שהקבורה לצורך שיתבלה הגוף בעפר, דאמנם הנשמה האלקית נפרדת מהגוף מיד אחר המוות ושבה לשרשה, אבל הנפש הנקראת בשם רוח לא נפרדת תיכף, כי מעורבת עם החומר עד שישוב העפר על הארץ כשהיה, ואז גם הרוח תשוב לרוחניותה.

קבורה בקרקע

א"י בירושלמי (כתובות יב,ג) בצוואת רבינו הקדוש "אל תרבו עלי תכריכין ותהא ארוני נקובה לארץ". וכ' הרמב"ן (תורת האדם), פי' שיטלו הדף התחתון שבארון וישכיבוהו על הארץ שקבורת קרקע מצוה ואפילו בחו"ל, דכתיב ואל עפר תשוב. והוכיח גם מסנהדרין (מו): דמצות קבורת המת מהתורה מקיים בקרקע דוקא, אבל בארון הרי"ז בכלל מלין את מתו.

וכ"כ הר"ן בסנהדרין דמ"ש רמז לקבורה מהתורה היינו קבורת קרקע. והוסיף דאין הכוונה שתהיה הקבורה ממש בקרקע ולא הארון בקרקע, אלא שהיא תכלית הענין שאין לך גניזה גדולה ממנה, וכן היה מנהג בזמן התלמוד בקבורת הכוכין שהיו נותנין שם את המת מונח בארון, אבל מפני שנא' כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואמרו בהגדה שהעפר הוא רפואתו, טוב לקיים בו קבורת קרקע ממש ללא הפסק.

כתב הרמב"ן בפס' (כגח) **אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני**, וטעם 'מלפני', כי אם לא תעשו כן אקברנו בארון. והק' הכלי חמדה (חיי שרה), דלפי מ"ש בתורת האדם אין מקיים בזה מצות קבורה ואיך אמר שיקבור בארון. וביאר עפ"י טעמי הקבורה (הנ"ל) שהנפק"מ ביניהם לגבי קבורה בארון, דלטעם שלא יתבזה, אפשר גם בארון. אבל לטעם הראשון מצד שיצבת הגזילה לקרקע, צריך בקרקע דוקא. אך כיון ששרה אמנו מתה בלא חטא כלל (ב"ר נחא), א"כ תיקנה את חלק העפר בשלימות גמור, ושוב אין שייכות להגוף אל הקרקע, ודי בארון.

קבורה בארץ ישראל

נפסק בשו"ע שמותר לפנות מת מקברו בחו"ל כדי לקבורו בא"י, וכ' הש"ך דמותר מפני שהוא כפרתו שעפר א"י מכפר דכתיב וכפר אדמתו עמו. ומקורו ברמב"ם הל' מלכים (היא) שכ' וכן הקבור בה נתכפר לו וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה שנא' וכפר אדמתו עמו.

והוא על יסוד הגמ' בכתובות (קיא). כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח, כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתוב התם וכפר אדמתו עמו. וכל היד המלך דאמנם לא נאמר בגמ' הא דהקבור בא"י דנתכפר לו עונותיו, רק כאלו קבור תחת המזבח, אלא שהרמב"ם מפרש כוונת הגמ' דכמו דהמזבח מכפר כך הקבורה באדמת קודש מכפרת. ועי' במהרש"א ובהפלאה, שתחת המזבח היינו מקום כפרה.

וא"י בב"י (ויחי צ"ו) מעשה ברבי ורבי אליעזר שהיו מהלכין וכו' ראו ארון של מת שבא מחו"ל להקבר בא"י, אמר רבי לר"א מה הועיל זה שיצתה נשמתו בח"ל ובא להקבר בא"י אני קורא עליו ונחלתי שמתם לתועבה - בחיים, ותבאו ותטמאו את ארצי - במיתתם. א"ל כיון שהוא נקבר בא"י הקב"ה מכפר לו דכתיב וכפר אדמתו עמו.

ועוד שם במדרש [ובתנחומא], למה כל האבות תובעין ומחבבין קבורת אר"י, אר"ח אריב"ל דברים בגו, אתהלך לפני ה' בארצות החיים. [פי' הרא"ם בארצות ששם המתים חיים].

דרושים חברותות לזמן חורף:

טלפון	שעה	מקום	נושא
0548420656	לפני הנץ רבע שעה	סלבודקה אור החיים	משנה ברורה
0533-123-476	בוקר		שיעור גמרא בעיון
0504-117-055	סדר א'	ברכפלד	פרק חוקת הבתים גפ"ח וראשונים בהפסק
0548468589	9.30-10.30	נאות שמחה	חומש / משנה / נ"ך
0548462992	9.30-12.30	מודיעין	גמרא
0527693513	9.30-13.00	גמיש	גמרא
0527665995	7.30-10.30	גמיש	קנין הלכה
0533138854	7.30-7.45	נתיבות המשפט	גמיש
0548456965	7.30-8.30 פעם בשבוע	גמיש	גמיש
9743303	7:30 (בוקר)	גמיש	פתוח
0527171075	10.00-11.00	ברכפלד	גמיש
0527180889	10.00-11.00	חשמונאים	גמרא
0504119613	10.00-11.30	תחילת נתיב"מ	גמרא
0533117900	10.00-13.00	זכור לאברהם	מס' נדה דף ליום
0533142059	11.00-13.00	היכל יצחק	גמ' עיון
0583-259-807	בוקר ואחה"צ		ריבית במסגרת כולל
0548-468-589	10.00-13.00	נאות שמחה	דף היומי
0548593364	16.00-17.30	אזור בית אבא	גמיש
0583-254-561	סדר ב'	בהכ"נ נאות שמחה	עירובין נושעי' ומ"ב ע"פ קנין הלכה
0583-259-807	בוקר ואחה"צ		ריבית במסגרת כולל
0548-416-249	16.00-19.00	נאות שמחה	פרק ארבע אבות בעיון
0548-487-793	16.00-19.00	פונבז' שדי חמד	גיטין פרק השולח
0548-454-813	סדר ב'	בית הכנסת בויאן	מסכת שבת פרי הזורק
0527177760	19.15-22.15	גמיש	גמיש
0533159551	22:00-20:00	גמיש	לימוד קליל
0527126563	21.00-22.30	ברכפלד	דף היומי
089791487	30..21.00-23	גמיש	שבת בעיון קל
0527126335	21.00-23.00	אוהל תורה ברכפלד	דף היומי
0548463235	ערב	גמיש	מעונין ללמד
0548417939	ערב	גמיש	גמיש
0583-287-249	ערב	ברכפלד (גמיש)	טור ב"י שו"ע הלכות עירובין
0533137740	00.00-2.30	גמיש	בית תפילה
0527-117-048	גמיש	גמיש	דף יומי ירושלמי פאה
0527171260	גמיש	כולל בית אבא/אוה"ח	יומא
0527122518	גמיש	גמיש	גמ' נדרים / שבועות
0527693109	גמיש	גמיש	שיעור לבעלי בתים
0527689157	גמיש	גמיש	גמרא
0527619839	גמיש	גמיש	גמרא ברכות
0583276113	גמיש	גמיש	ברכות
0548461687	שבת אחה"צ	נאות הפסקה	טור ב"י הל' שבת

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: 0533-15-46-95 והשאר הודעתך

« המשך מעמ' 1: בגדר חיוב קבורה וביום המיתה»

ההרמב"ם עצמו מנה בלאוין סו ובעשין רלא, ובדעת הרמב"ם בזה יש אריכות גדולה מאוד באחרונים, (יעויין בספר המפתח), ושיטת הרדב"ז בסי' שיא דהלאו של לא תליון שייך בכל המתים, אבל העשה של קבור תקברנו, לא נאמר רק על הרוגי מיתות ב"ד, וכך מדוייק ברמב"ם עיין שם ואכמ"ל.

ולפי החקירה הנ"ל אם המצוה היא הפעולה או התוצאה, יש מקום לחלק בין עשה ללא תעשה, דמצות עשה של קבורה היא בודאי על הפעולה והעשייה, אבל לא תעשה הוא על המצב, שהמת לא ילין והקבורה רק היכ"ת. ובשאג"א הוכיח שאין חילוק בין העשה לל"ת לענין ביומו, אכן בדעת הרדב"ז י"ל דבאמת ס"ל שיש חילוק, ולפי"ז יש לבאר את החילוק בין הרוגי מיתות ב"ד לשאר מתים, דבשאר מתים אין חיוב על עצם הקבורה, אלא על התוצאה, אבל בהרוגי מיתות ב"ד יש ענין בעצם מעשה הקבורה, וכעין איסורי הנאה הנקברין שאינו כבוד ה' שיהיה בעולם הרוגי ב"ד, ולכן רק בהרוגי ב"ג יש עשה של קבורה, אבל בשאר מתים אין עשה אלא ל"ת בלבד.

לע"נ ר' יעקב רוזמריין ב"ר דוד יצחק מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ז מרחשוון

להנצחות
ופרטום בגליון:
052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות
בכל ערש"ק, יש לשלוח בקשה לכתובת:
a740700@gmail.com

קבורת דור המבול

הרב זיו שצ'לקה

איתא במשנה עדיות (פ"ב מ"י) משפט דור המבול שנים עשר חודש משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש ובפשוטות כוונת המשנה שהם נענשים במשך י"ב חודש.

וראיתי שמקשים שכבר לאחר ארבעים יום של המבול מתו כל האנשים ובע"ח כדכתיב (בראשית זכא), ויגוע כל בשר הרמש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השורץ על הארץ וכל האדם וקשה אם כן מה כוונת המשנה שמשפט דור המבול נמשך י"ב חודש.

ונראה לתרץ עפי' הגמ' סנהדרין (מו): ששם מבואר שהקבורה מכפרת על המת ומשום כך רשעים שאין הקב"ה רוצה בכפרתם אינם נקברים (ע"ש).

והנה בגמ' זבחים (ק"ג). מבואר שאעפ"י שבזמן המבול נמחה כל היקום אפ"ה עצמות האנשים נשארו והיו צפות על המים במשך י"ב חודש עד שיבשה הארץ ואז נשתקעו העצמות באדמה.

ומעתה מתורצת השאלה היטב כיון שכל הי"ב חודש צפו עצמותיהם של מתי המבול על המים ממילא לא היתה להם כפרה כל הזמן הזה ורק לאחר י"ב חודש שיבשה הארץ ונקברו באדמה אז התכפר להם חטאם ונמצא לפי זה שדור המבול אכן נענשו במשך י"ב חודש בדיוק.

תגובות

גליון תצ"ט - שם רשעים

לגבי מ"ש על קריאת שם לבן בשם של רשע, יש לציין למ"ש בביאור הגר"א (או"ח קלט ס"ג) וז"ל: ועיין יוסיפון שקראו לכהנים על שם אלכסנדר מוקדן משום כה"ג וע' מרדכי שם וכן כמה דברים וכ"ש כה"ג שאין בזה איסור כלל דמ"ש ושם רשעים ירקב היינו דלא מסקינן בשמיייהו וכן לקללם אבל לייחס בנו אחריו ש"ד בין ברשעים כמו אחאב בן עמרי וכיוצא הרבה ובין בצדיקים כמ"ש מלך חזקיהו בן אחז וכיוצא.

הרב א. ג.

גליון ת"ק - בקשת מחילה

במש"כ הרב י. פרלמוטר בסו"ד בענין מי שפגע בשוטה [ור"ל דנהי דהמבייש אותו פטור מלשלם (ב"ק פו: וש"ע חו"מ סי' ת"כ ס"לז) מ"מ בשאר הדברים (דבמותני בר"פ שם פג: וש"ע ברה"ס) דהיינו נזק צער וריפוי חייב (ושבת לא משכח"ל גביה כ"כ)] די"לדמהני שיביא עשרה בנ"א לפניו ויאמר חטאתי לא-להי ישראל ולפלוגי זה (ויפרט החטא, והם ישיבו לו ג"פ מחול לך) ע"ד דא"י בגמ' ובש"ע (או"ח סי' תר"ו ס"ב) והיינו כיון שא"א לבקש מחילה ממנו בע"א יעשה עכ"פ כן: אין לומר דשאני במת. דהא גם בנ"ד הרי הוא מתודה כנ"ל בפני האדם עצמו שפגע בו [ולא גרע מהתם שעושה כן במקום שיש איזה התקשרות של נפש הנפטר לשם וק"ובנ"ד, ופשוט שגם לשוטה יש נשמה (ומקיים אביו בו מצות פו"ר כמ"ש הבי"ב בשם מהרי"ל והרמ"א בש"ע באה"ע סי' א' ס"ו, ע"ש.וע"ע מ"ש בקונטרס ילדים מיוחדים) ואדרבה ק"ו הוא לנ"ד. (ואין דמיונכלל לבקשת מחילה בפני בהמה). [ובקשת מחילה מסתברא דבעי גם גבי שוטה וכדפשיטא ליה נמי להרב הכותב. ואין ענין לכז"מ מ"ש בגמ' בר"פ מי שהחשיך (שבת קנג). ובש"ע (או"ח סי' רס"ו סע' ד' וה') דאם יש לפניו חרש ושוטה יתן לשוטה ופירש"י דלית ליה דעת כלל אבל חרש דעתא קלישתא אית ליה כדאמר' ביבמות (ק"ג סע"א). דנהי דדעת אין לו ומה"ט אין קנינו ומעשיו כלום ומה"ט אינו חייב במצוות(ועי' בפמ"ג בסי' רס"ו מש"ס זק"ד שבבה"ל ד"ה יתנוגו) מ"מ הרגשות יש לו. וכז"ל מלבד הוידוי שלפני הקב"ה(עי' ביומא פו: ובטוש"ע בסי' תר"ז ס"ב ומ"ב סק"ט).

הרב י. פישר

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

תולדות - גדלות ובר מצוה
ויצא - לידת בת
וישלח - אמירה לנכרי

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא
בדוא"ל: a740700@gmail.com עד יום שלישי בלילה
בנות', עד יום א' בתיבה שע"י אוצה"ס בית יוסף, בצירוף הוצ' הקלדה [10 ש' לעמוד]

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה
תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

